

O 50/2025 vp Ukrainan sodan ympäristötuhot

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa on pitkävaikutteinen ympäristökatastrofi. Kyse ei ole ainoastaan sodankäynnin seurauksena ympäristölle vääjäämättä syntyvästä vahingosta. Kyse on myös tietoisesta ja tarkoituksellisesta ympäristötuhonnasta ja kriittisen vesi-infrastruktuurin vahingoittamisesta, kuten esimerkiksi Kahovkan padon räjäyttäminen vuonna 2023 osoittaa. Sotatoimet lisäävät säteilyvaaratilanteiden ja onnettomuuksien riskiä. Myös miinojen ja räjähtämättömät ampumatarvikkeet vaikuttavat laajasti ympäristöön. Ympäristötuhojen vaikutukset tuntuvat jo nyt paitsi Ukrainan lähialueilla, myös globaalisti. Tuhojen vaikutusten arvioiminen ja korjaaminen on niiden poikkeuksellisen suuren mittakaavan takia vaikeaa mutta välttämätöntä tuhoilla on ympäristön lisäksi pitkäaikaisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Tuhojen arvioinnilla on myös juridinen merkitys sodan vahinkojen vastuiden toteamisessa.

Sodan tuhoja ja jälleenrakennuksen kustannuksia ja tarpeita on arvioitu vuodesta 2022 alkaen Ukrainan, EUn, Maailmanpankin ja YKn vuosittain yhteisesti toteuttamassa RDNA-arvioinnissa (Rapid Damage and Needs Assessment), joka kattaa myös ympäristön, luonnonvarojen ja metsien tuhoja. Lisäksi eri Ukrainan viranomaiset tekevät tarkempaa ympäristöä koskevaa arviointia ja seurantaa kansainvälisten toimijoiden, tutkimuslaitosten ja kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Suomen ja Ukrainan välistä ympäristöalan yhteistyötä on vahvistettu Ukrainan pyynnöstä kattamaan presidentti Zelenskyin marraskuussa 2022 esittelemän rauhanaloitteen sodan ympäristötuhoja ja ydinturvallisuutta koskevat alakohdat. Suomi on toiminut Ukrainan rauhansuunnitelman ympäristöalakohdan kanssapuheenjohtajana yhdessä Saksan ja Bulgarian kanssa. Lokakuussa 2024 Suomi järjesti Ukrainan ympäristöturvallisuutta käsitelleen konferenssin, johon osallistuivat Ukrainan pääministeri sekä ympäristöministeri.

Suomen ja Ukrainan ympäristöministeriöt ovat sopineet ympäristöalan yhteistyöstä Ukrainan kanssa vuonna 2023 yhteistyöasiakirjalla.

Ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroin tukema toiminta

Ukraina on Suomen suurin kehitysyhteistyön kumppani ja humanitaarisen avun vastaanottajamaa. Suomen kansallisen Ukrainan jälleenrakennussuunnitelman ja kehitysyhteistyön maaohjelman mukaisesti Suomi tukee ulkoministeriön hallinnoimien kehitysyhteistyövaroin yhteistyötä, joissa seurataan ympäristön tilaa, mitataan sodan aiheuttamia ympäristötuhoja sekä tuetaan ympäristölainsäädännön ja -hallinnon

yhdenmukaistamista EU-lainsäädännön kanssa ja sää- ja ennakkovaroitusjärjestelmien kehittämistä.

Suomen ja Ukrainan välisen ympäristöyhteistyön alueita ovat esimerkiksi sodan ympäristötuhojen arviointi, energiatehokkaat teknologiat, rakentaminen ja kriittinen infrastruktuuri, ydinturvallisuus sekä meteorologiapalveluiden kehittäminen. Kehitysyhteistyörahoitteinen yhteistyö tukee Ukrainan omien kansallisten suunnitelmien (Ukraine Plan 2024-2027 ja Ukraine National Environmental Strategy 2025-2030) sekä ympäristöministeriöiden yhteistyöasiakirjan toteuttamista.

Ympäristötuhojen osalta ulkoministeriä rahoittaa YKn ympäristöohjelmaa (UNEP) sekä suomalaisten ja ukrainalaisten virastojen kapasiteetinvahvistamiseen tähtäävää yhteistyötä. Tällä hetkellä yhteistyöhön on kohdistettu yhteensä n. 13 miljoonaa euroa. Yhteistyön oleellisen osan muodostaa suomalaisten viranomaisien osaamisen ja asiantuntijuuden hyödyntäminen.

Ulkoministeriö tukee **YKn ympäristöohjelman** toimintoja Ukrainassa. UNEP tekee yhteistyötä Ukrainan ympäristöministeriön kanssa sodan ympäristötuhojen arvioimisessa, viranomaisien kapasiteetin vahvistamisessa ja lainsäädännön kehittämisessä sekä sektorin koordinoinnissa. Yhteistyön rahoitus vuosina 2024-2027 on 2,5 miljoonaa euroa. UNEPia Ukrainassa rahoittavat myös Japani, Itävalta, Tšekki, Yhdysvallat, Saksa ja Italia.

Ilmatieteen laitoksen (IL) ja ympäristökeskuksen (SYKE) sekä ukrainalaisvirastojen välinen yhteistyö vastaa ympäristösektorin välittömään ja pidempiaikaiseen tarpeeseen. Yhteistyö keskittyy erityisesti ilman ja veden laadun sekä maaekosysteemien tilan seurantaan. Yhteistyön rahoitus vuosina 2024-2028 on 4 milj. euroa.

Ilmatieteen laitoksen yhteistyö tukee Ukrainan säätiedosta vastaavan viranomaisen UHMC) työtä sää-, ilmasto- ja varoituspalveluiden uudistamisessa sekä henkilöstön osaamisen kehittämisessä, jotta entistä parempia, räätälöityjä varoituspalveluita voidaan tarjota niin kansalaisille kuin erityisesti maatalouteen ja lentoliikenteeseen. Yhteistyön seurauksena Ukraina on liitetty mukaan yhteiseurooppalaiseen MeteoAlarm-järjestelmään, mikä vahvistaa yhteistä tilannekuvaa sään ääri-ilmiöistä ja pienentää vaarallisten sääilmiöiden aiheuttamia tuhoja. Yhteistyötä on Ukrainan toiveesta suunnattu myös Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamien ilmanlaatuvaikutusten ja ympäristötuhojen arviointiin. Hankkeessa tehdään

yhteistyötä Maailman ilmatieteen järjestö WMon kanssa. Yhteistyön rahoitus vuosina 2022-2025 on 2,35 miljoonaa euroa. Yhteistyölle suunnitellaan parhaillaan jatkoa.

Luonnonvarakeskus (LUKE) on aloittanut kestävään bioenergian käyttöön tähtäävän hankkeen Ukrainan metsäviraston ja metsäntutkimuslaitoksen kanssa. Hankkeessa suunnitellaan mm. tiekartta bioenergian käyttöön hajautetussa energiantuotannossa. Yhteistyön rahoitus vuosina 2025-2028 on miljoona euroa.

Säteilyturvakeskus (STUK) on toteuttaa säteily- ja ydinturvallisuusalan hankeyhteistyötä Ukrainan säteily- ja ydinturvallisuusviranomaisten kanssa. Yhteistyön tavoitteena on kehittää Ukrainan säteily- ja ydinturvallisuusviranomaisten kapasiteettia sekä toimittaa Ukrainaan uusi säteilymittausajoneuvo yhteistyössä pohjoismaisten kumppaneiden kanssa. Yhteistyön rahoitus vuosina 2023-2026 on 1,5 miljoonaa euroa. STUK on myös aloittanut EU-rahoitteisen EU-lähentymistä tukevan ydinmateriaalin valvontahankkeen Ukrainassa. Yhteistyön kokonaisrahoitus vuosina 2025-2028 on 3,16 miljoonaa euroa, josta ulkoministeriö rahoittaa omarahoitusosuutena 160 000 euroa.

Lisäksi ulkoministeriö tukee kehitysyhteistyövaroin **Kansainvälisen atomienergiajärjestö IAEA:n** Ukrainan ydinturvallisuuden ja -turvan tukiohjelman. Ohjelmasta tuetaan mm. IAEA:n asiantuntijoiden palkkaamista ja heidän matkustamistaan Zaporizzjaan ja muihin Ukrainan ydinvoimaloihin. Lisäksi IAEA toimittaa laitteistoa ja välineitä ydinturvallisuuden ylläpitämiseksi Ukrainan laitoksilla sekä mm. tukee ukrainalaisten ydinvoimalatyöntekijöiden terveydenhuoltoa. Rahoitus vuosina 2023-2026 on 400 000 euroa, josta kehitysyhteistyörahoitusta on puolet.

Ukrainan ja Suomen keväällä 2024 välillä allekirjoitetun turvallisuussopimuksen mukaisesti Suomi tukee miinanraivausta Ukrainassa ja ukrainalaisten toimijoiden valmiuksien kehittämistä alalla mikä osaltaan nopeuttaa Ukrainan jälleenrakennusta, pakolaisten paluuta sekä talouden ja etenkin maa- ja metsätalouden toimintaedellytysten palautumista. Ulkoministeriö rahoittaa kehitysyhteistyövaroista **Maailman ruokaohjelma WFP:n ja Elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n** räjähtämättömien ampumatarvikkeiden raivausta mikä mahdollistaa maatalous- ja muun taloudellisen toiminnan jatkamisen sodan koettelemille alueille. Rahoitus vuosina 2023-2025 on miljoona euroa.

Suomi on tukenut humanitaarista miinanraivausta Ukrainassa vuodesta 2017 alkaen. Ulkoministeriössä valmistellaan parhaillaan tulevien vuosien humanitaarista miinatoimintaa ohjaavaa konseptia.

Lisäksi Suomen Kiovan suurlähetystön hallinnoimalla ukrainalaisille kansalaisjärjestöille suunnatulla paikallisen yhteistyön määrärahalla (PYM) on tuettu yksittäisiä ympäristöalan hankkeita.